

Elämää kosken armoilla ja sylissä

MARJA NYRHINEN

ELÄMÄÄ KOSKEN ARMOILLA JA SYLISSÄ

Marja Nyrhinen

**ELÄMÄÄ KOSKEN ARMOILLA JA
SYLISSÄ**

© 2025 Nyrhinen, Marja

Oikoluku ja editointi: sisältöasiantuntija Tiia Ung

Kansi ja kuvitus: Susanna Härkönen

Kuvat: suvun albumit

Kustantaja: BoD · Books on Demand, Mannerheimintie 12 B, 00100 Helsinki, bod@bod.fi

Kirjapaino: Libri Plureos GmbH, Friedensallee 273, 22763 Hampuri, Saksa

ISBN: 978-952-80-8378-8

Mikä olen?

*Tähdenlento Luojan ikuisessa yössä,
tomujyvä aavan aineen
lakkaamattomassa työssä.
Mutta sentään! Tahdon antaa
hehkun hetkelleni tälle,
tahdon loistaa, tahdon laulaa
kiitoslaulun elämälle.*

L. Onerva "Tähdenlento"

SISÄLLYSLUETTELO

PROLOGI	9
ELÄMÄNI TARINAT	12
JOKAISessa SUVUSSA ON ENKELINSÄ JA PIRULAISENSA	20
HÄPEÄ	21
KOSKELA, ELÄMÄNAIKAINEN KIINTOPISTE	23
PAIKKA KARTALLA	27
ELÄMÄÄ KOSKEN ARMOILLA JA SYLISSÄ	32
VIISI SUKUPOLVEA	41
KOSKELAN MANTI	43
RÄSÄLÄ JA VÄLITALO	45
KOSKELA VIIME VUOSITUHANNEN ALUSSA	60
MANTIN JA IIVARIN LAPSET	64
EI MAAILMA LAISKOJA ELÄTÄ	66
KOSKELAN KERTTU	74
ÄIDIN LAPSUUS JA NUORUUS OLI PULA-AIKAA JA SOTAA	75
VAIHTOEHDOT VÄHISSÄ	86
POSTI KULKI, KUN KERTTU POLKI	96
VIELÄKÖ PUHUTAAN	97
JOKAPÄIVÄINEN LEIPÄMME	99
KOSKELAN MARJA	116
VANHEMPANI	120
VELJENI	127
LAPSUUSAIKA	138
OPPIA IKÄ KAIKKI	157
NUORUUS ON HULLUUTTA, VANHUUS VIISAUTTA	182
AIKUISTUMINEN ON MATKA, EI PÄÄMÄÄRÄ	190
MISSÄ PERHE, SIELLÄ KOTI	199

LAPSET JA LASTENLAPSET	206
VIIDES SUKUPOLVI.....	239
MARTHA BEAN, BEANIE	239
MATTI	241
SONJA	244
TYÖ EI LOPU TEKEMÄLLÄ	250
ENSIMMÄINEN OIKEA TYÖPAIKKA.....	253
VÄLILLÄ KUNNAN VIRANHALTIJAKSI	259
MUUTTO JA TYÖTTÖMYYS	260
LISÄÄ KOULUTUSTA JA YRITTÄJYYDEN ALOITTELUA	265
KOKOPÄIVÄSEKSI YRITTÄJÄKSI	267
VÄLILLÄ TALOUSHALLINNON OPETTAJANA.....	269
MILLENNIUMIN ALKU ENTEILI MAAILMANLOPPUA.....	270
MAISTERIOPINNOT JA TALOUSHALLINNON AMMATTILAISEKSI	272
TALOUSHALLINTOA OPETTAMAAN.....	278
VUODET OVAT VIISAAMPIA KUIN KIRJAT.....	281
IKÄIHMINEN	286
MATKAILU AVARTAA	302
HARRASTUKSET	308
JÄLKIPUHEET	313
KOSKELASSAKIN TAPAHTUI.....	316
MAAILMA MUUTTUU	318
EPILOGI	321
KIITOKSET.....	324
LIITTEET	328
KUVAOTSIKKOLUETTELO	328
LÄHTEET JA VIITTAUKSET	330

Prologi

Pysäköin autoni pihamaalle taloon vievän polun eteen. On syyskuun alun harmaa, usvainen ja kirpeä aamupäivä. Valtava, kymmeniä vuosia vanha pihapihlaja on täynnä punaisia meheviä marjoja. Niin oli sinäkin syksynä, kun isä kuoli. Äidin kanssa ihailimme silloin puuta yhdessä. Kirjavia lehtiään puu ei ole vielä tiputtanut. Ne heiluvat vienossa tuulessa, ja pian olisi haravoitavaa yllin kyllin. Mieleeni nousee muistikuvia lapsista peuhaamassa lehtikasoissa posket riemusta punaisina.

Äiti menehtyi puolitoista vuotta isän jälkeen, todennäköisesti suruun ja ikävään. Perinnönjakosopimuksen mukaan olen äitini jälkeen tämän talon emäntä. Sitä ennen mummini, äiti sekä äidin isänäiti olivat emännöineet taloa – ja monta polvea ennen heitä.

Jostain syystä en tunne valtavaa onnellisuutta. Olo on hämmentynyt, ja päätöksen viisaus lunastaa koko tila itselle alkaa epäilyttää. Talo on 1956 valmistunut tyypillinen puolitoistakerroksinen rintamamiestalo. Olin kaksivuotias, kun muutimme taloon pihan toisella puolella olleesta, nykyisin pellon takaisesta vanhasta Koskelan pirtistä. Harmaa, hirsinen talovanhus palveli kunniakkaasti vielä viimeiset vuotensa kalustosuojana ja viljan kuivaajana, kun tilalla harjoitettiin maataloutta. Se siirrettiin 1960-luvun alkupuolella uuteen käyttöön vieressä virtaavan joen törmältä ruoppauksen ja alajuoksulle Leppikoskeen rakennettavan voimalaitoksen tieltä.

Veden piti päästä kulkemaan vapaasti jauhamaan sähköä. Kosken kivet kaivettiin ylös ja uomaa levennettiin.

Syyskuun harmaudessa katson taloa. Se on seissyt puoli vuotta täällä ihan yksin lähes asumattomana. Joku veljistäni taisi talossa pari kertaa yöpyä matkallaan pohjoiseen. Talon räystäät roikkuvat alakuloisena kuin surun murtaman ihmisen olkapäät. Harjakin näyttää taipuvan taivasta kohti kaarevana kuin sateenkaari. Katossa näkyy muutamia ruostepilkkuja, mutta keltaiset julkisivut ovat hyvässä kunnossa. Väristä en koskaan tykännyt, vaikka isä oli niin ylpeä äidin kanssa päättämästään sävystä. En kyllä koskaan ollut täysin vakuuttunut päätöksen yksimielisyydestä, sillä äitini oli vannoutunut vihreän ystävä.

Tulemme mieheni kanssa ensi kesänä tekemään taloon ulkopuolen remonttia, toimenpidelupa siihen on haettu ja saatu. Vesikatto uusitaan, samoin julkisivu – ja samalla talon väri.

Nousen autosta. On ihan hiljaista. Edes naapurin koira ei ole tullut haukkumaan ja toivottamaan minua tervetulleeksi. Onkohan niemellä ketään muita? Naapurin emäntä on varmaan päiväunilla koiransa kanssa, mietin, ja otan laukkuni ja menen taloon. Asumattoman talon kosteus ja tuttu kodin tuoksu tuntuu nenässäni. Talo pitää saada ensin lämpimäksi, jos meinaan yöpyä. Huomenna on kirkolla tiekunnan kokous, johon minut on tien osakkaana kutsuttu.

Istahdan tuvan keinutuoliin. Vilkuilen tämän tästä ikkunasta ulos ja odotan koiran ryntäävän haukkuen pihaan. Mutta turhaan, se ei tule eikä naapurin pihalta näy mitään liikettä.

Minua huolestuttaa, ja olen pettynyt, kun koiraa ei näy. Muistan, kuinka äidin kanssa vihasimme joskus sen räksytystä ja mietimme ihan vakavasti keinoja, joilla pääsisimme kenenkään huomaamatta siitä eroon.

Äkkiä hämmästyin tunteitani. Miten paljon kaipaankaan koiraa. Kunpa se tulisi räksyttämään. Ottaisin sen pään käsieni väliin ja rapsuttaisin sitä niskasta ja kaulasta, antaisin sille kelpo halauksen. Olisin niin onnellinen, jos tietäisin, että metsän keskellä on itseni lisäksi toinenkin elävä olento. Jos koira on täällä, silloin myös sen emäntä on täällä, päättelen.

Seuraavaksi päätän hakea uuniin puita lämmittääkseni taloa. Yöksi en tänne perukkaan kuitenkaan yksin jää, se on selvä. Ajan illalla pimeään lähestyessä lähimpään hotelliin.

Lähden puuliiteriin ja juuri kun saan liiterin oven auki ja kumarrun otta-
maan syliini puita, koira on takanani ja haukkuu vimmatusti häntä hei-
luen. Jään yöksi.

Koittaa seuraava aamu. Vilkaisen vielä taakseni, ennen kuin käänän au-
ton tielle. Talo vilkuttaa minulle iloisesti, ja sen räystäävät ovat kohonneet
ryhdikkääseen asentoon. Taisinpa tehdä sittenkin viisaan päätöksen. Kyllä
tämä vielä hyvä tulee.

Elämäni tarinat

Synnyin 1950-luvun puolivälissä kainuulaiseen pienviljelijäperheeseen. Olin perheen ainoa tytär. Äiti tapasi sanoa, että meillä on viisi poikaa ja jokaisella yksi sisko.

Meitä kasvatettiin ja opetettiin usein sananlaskujen ja sanontojen avulla. Niitä alettiin iskostaa päähämme heti kun ymmärsimme puhetta. Sananruoskaa ja lievää väkivaltaa kuten tukistamista käytettiin tarpeen vaatiessa. Tavallisin apukasvattaja oli joulupukki, jolla uhkailtiin, ellemme olleet kilttejä. Koivun vitsa oli seinänraossa muistuttamassa tavoista ruokapöydässä. Monenlaista ohjetta oli, joista kerron tässä muutaman.

Aika pian tajusin, että en tullut maailmaan vain olemaan. Kaksi hyvin muistamaani ohjetta olivat: *ei maailma laiskoja elätä ja jos nukkuu pitkään, tulee laiska*. Koko ajan oli tehtävä tai ainakin olla tekevinään jotain. Olemisesta ei kenellekään makseta, ja kaikki työ on arvokasta. Ja minkä teet, tee hyvin, jos et osaa, niin opettele. Avun ja opastuksen pyytäminen oli sallittua. Pahinta ja häpeällisintä oli, jos joku pääsi sanomaan laiskaksi.

Siihen aikaan sunnuntait olivat viikon ainoita lepopäiviä. Kotonamme ei silloinkaan saanut nukkua pitkään, ja voi miten se olisikaan juuri aamulla uni ollut makeaa! Mutta ei, isä kävi kiskomassa peiton nurkasta ja käski ylös. Sitten puettiin pyhävaatteet päälle ja siirryttiin pirtin penkille istumaan ja viettämään lepopäivää. Kuunneltiin radiosta kirkonmenot, ja silloin piti olla hiljaa, mieluusti veisata virsiä.

Niin pian kuin kynnelle kykenin, ainoana tyttärenä jouduin nousemaan äidin avuksi aamulypsylle kesälomien aikaan jo viideltä pyhät ja arjet. Myös iltalypsyllä olin mukana. Meillä ei ollut vielä lypsykonetta, vaan homma hoidettiin käsin.

Vieläköhän saisin lehmästä maidon? Ei taitaisi nykyajan lehmät edes päästää lypsäjää utareihin, kun lypsyrobotti hoitaa kaiken automaattisesti.

Kesällä mentiin koko porukka heinäpellolle ja jos ei muuta hommaa ollut, niin harvennettiin porkkanaa, lanttua ja ties mitä ja kitkettiin rikkaruohot. Tuntui epäoikeudenmukaiselta, että naapurin lapset saivat nukkua pitkään ja mennä uimaan silloin, kun me hikoilimme pellolla. Isällä varsinkin oli kyllä aina mahdollisen joutilaisuuden yllättäessä mielessä joku tehtävä.

Tuo laiskuuden karttaminen juurrutettiin minuun jo lapsena niin perusteellisesti, että yli 40 vuoden työurani aikana poltin kaksi kertaa itseni loppuun. En ensimmäisestä kerrasta uskonut, vaan tein senkin perusteellisesti, niin kuin oli opetettu.

En ole vanhemmilleni katkera. He olivat sen ajan hyviä vanhempia ja pitivät meistä huolta. Syliin sai mennä, kun tuntui kurjalta, ja muulloinkin. *Lapsi ei ole koskaan liian vanha tulemaan syliin*, opetti äiti. Kiitollisena muistelen heitä.

Ei köyhänkään tarvitse likaisissa eikä rikkinäisissä vaatteissa kulkea.

Emme olleet rutiköyhiä, tulimme kohtuullisen hyvin toimeen, kun joka paikassa säästettiin. *Kun rahat loppuu, ajattelu alkaa* sanonnan mukaan rahojen loputtua oli pakko ryhtyä luovaksi ja kekseliääksi. Äiti pesi ja korjasi meidän vaatteemme ja mummi teki vanhoista uutta. Vanhimmalta

pieneksi jääneet vaatteet siirtyivät aina ikäjärjestyksessä seuraavalle. Itse olin kylläkin erikoisasemassa. Ainoana tyttärenä sain useammin uusia vaatteita. Mutta käytin mukisematta pojilta pieneksi käyneitä housuja ja takkeja.

Tienestiin piti lähteä niin pian kuin vain mahdollista. Jo 14-vuotiaana kannoin postia kotikylällä. Ajelin alaikäisenä mopolla. Onneksi poliisi oli harvinainen näky kylällä. Kesällä pyydettiin rapuja ja niiden syöttikalojen onkimisessa ja pyytämisessä päivät kuluivat joutuisasti. Syksymmällä poimittiin mustikoita ja puolukoita myyntiin. Aika hyvä tili tehtiin, kun rapujen ja marjojen ostaja tuli kotoa hakemaan saaliimme ja suoritti maksum käteisenä. Mihinkään turhuuteen ei ansaittuja lantteja saanut laittaa. Ne laitettiin säästölippaaseen, jota ei saanut tiirikoida auki. Sanottiin: *”Joka ei penneistä pidä, se ei satoja säästä.”*

Päivää piti sanoa kaikille vastaantuleville, mitä en oikein aluksi ymmärtänyt. Miksi kaikille? Meidän pienellä kylällä ei kovin usein tullut vastaan ketään. Ja jos olisi tullut, en heitä olisi edes tuntenut. Mutta kyllä minä niille harvoille päivää sanoin ja niiasin, kun kerta niin oli opetettu.

Tunne oma tilasi, anna arvo toisillekin, mutta nöyristellä ei tarvitse.

Tämä ”käsky” opetti meidät kunnioittamaan toisia, varsinkin vanhempia ihmisiä. Se opetti suvaitsevaisuutta ja ymmärtämään että olemme kaikki samanarvoisia ja tasa-arvoisia. Lompakon paksuus tai suuri varallisuus ei tee toisesta arvokkaampaa. Meillä oli oikeus vastavuoroisesti odottaa samanlaista suhtautumista toisilta.

Nämä ja monet muut ”käskyt” ohjenuorana olen pärjännyt elämässäni hyvin. On ollut monenlaista vastoinikäymistä, niin kuin elämässä pitääkin olla. Suunta vain ylöspäin mottona olen kaikesta selvinnyt pahemmista vaurioista läheisteni ja ystävieni avulla. Apua ongelmiini olen saanut niitä pyytäessäni. Onnen ja tyytyväisyyden hetkiä on kuitenkin ollut enemmän, ainakin niitä muistan enemmän.

Geeneissä periytyneet ohjeet ovat kohottaneet vereni kolesteroliarvoja. Nykylääketieteen ansiosta olen onnekkaampi kuin vanhempani; asia todettiin aikaisin ja lääkkeet auttavat.

Miksi kirjoitan ja kenelle?

Sukuni menneisyys kiinnostaa, ja oman elämänkerran kirjoittaminen ”sitte kun jään eläkkeelle ” on viipyillyt mielessäni keski-ikästä lähtien. Ruuhkavuosina kirjoittamiseen ei tuntunut löytyvän aikaa, joskin joitakin tarinoita kirjoittelin pöytälaatikkoon silloin tällöin. Jossain siivousvimmassa kaikki lensivät iloisesti roskiin, enkä murehtinut niitä sen enempää. Onneksi nyt on tietokoneet, joiden muistiin mahtuu paljon tavaraa.

Eniten harmittaa, etten vanhempieni elinaikana kirjoittanut muistiin heidän kertomiaan tarinoita. Nuoruudessa heidän iänikuiset, samat juttunsa vain ärsyttivät. Etsin valokuvia, kyselen veljiltäni ja serkuiltani sekä luen vanhoja kirjeitä ja entisistä ajoista kertovaa kirjallisuutta löytääkseni jotain kättä pidempää muistini tueksi. Lapsuuteni kotikylä Uurankylä

julkaisi taannoin kyläkirjan¹, johonka minulta pyydettiin tarinoita perheemme elämästä ja sattumuksista. Siitä sain uutta ytyä kirjoittamiseen.

Kirjoittaminen on kulkenut mukani siitä asti, kun taidon opin. Lukemaan opin kuusivuotiaana ja pian sen jälkeen myös kirjoittamaan. Nuoruudessani oli tapana käydä kirjeenvaihtoa joko sukulaisien tai muuten vain tuttujen kanssa.

Oppikoulussa kirjeenvaihtokavereita hankittiin ulkomailta. Heidän kanssaan kirjoiteltiin englannin tai saksan kielellä. Kirjeen kirjoittaminen oli melkoista punnerrusta sanakirjan kanssa alkeellisilla taidoilla. Myös kirjeen saaminen ja sen ymmärtäminen tuotti pienoisia tulkkausvirheitä.

Minulla oli kirjeenvaihtokaveri Ranskasta, kuvan mukaan komea, puku päällä, rusetti kaulassa risukasaan rennosti nojaava nuori kaveri. Hänen nimensä oli Laurent. Kirjoittelimme englanniksi. Jossakin kirjeessä hän kuvaili perhettään ja kertoi isänsä olevan ammatiltaan ”mushroom bed”. Googlen kääntäjä ja sanakirja.org kääntävät sanan suomeksi ”sienisänky”. Ilmeisesti myös Ranskan päässä tuskailtiin sanakirjan kanssa kirjeen aikaan saamiseksi suomalaiselle tytölle. Koskaan minulle ei selvinnyt, mitä hänen isänsä

¹ Uura, Tarinoita kolmen kosken kylästä, 2012., Uura Iijärvi kyläyhdistys ry, Toimittanut Anja Itkonen

Elämäntarinani kuvaa sukuni tapahtumarikkaita vaihteita lähes 130 vuoden ajalta. Tarina keskittyy ennen kaikkea elettyyn elämään, esivanhempiini ja jälkeläisiini, niihin henkilöihin, joille lapsuuden kodillani Koskelalla on ollut ja on yhä joku merkitys. Kirjan sivuilla valotetaan myös kunkin aikakauden tärkeitä tapahtumia, yhteiskunnan kehitystä, taloutta sekä politiikkaa Suomessa ja maailmalla. Miten kaikki on muuttunut vuosien saatossa?

Tarina pyrkii elämänmakuiseen kuvaukseen omista kokemuksistani ja siitä, miten minä nuo kokemukset muistan. Koitan parhaani mukaan tuoda kerronnallani esiin elämää ymmärtävän, hyväntuulisen ja todellisuutta tarkoin mutta lempein silmin katselevan kertojan näkökulmasta.

Enemmän kuin muuta toivon, että lukijat kokevat kertomukseni mielenkiintoiseksi ja sävyltään lämpimäksi ja sydämelliseksi.

9 789528 083788